

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТЕОРЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ЇХ ПРОЕКЦІЯ НА АРХІТЕКТУРУ

© Середюк І., 2003

У статті автор розглядає стан теорії архітектури на сьогоднішній день, а також подає своє бачення майбутнього архітектури – неоархітектури та вказує перші кроки до створення її теоретичної бази.

Тема кризового стану архітектури стала лейтмотивом у фаховій літературі ще в 60-ті роки, хоча в радянській публіцистиці це явище вважалося притаманним лише західній архітектурі. Що стосується радянського зодчества, то тут внаслідок дійсного зростання масштабів капітального будівництва та завдяки такій могутній, як вважалося, теорії соціалістичного реалізму, будь-які спроби знаходити кризові симптоми ідеологія вважала помилковими. Подібна політика від'ємно впливала на розвиток концептуального мислення, яке розвивалося не на засадах загально-світових закономірностей, а за сценаріями виключності та її абсолютизації. В результаті, зараз, коли настав час приймати рішення по наданню духовності організованому простору, наділенню його високими якістьми в рамках гуманістичної культури, пострадянська архітектурна теорія та практика виявилися неспроможними в повній мірі відповісти на соціальне замовлення нового суспільства.

Трагізм посилюється тим, що якщо кризові явища в західній архітектурі пов'язані здебільшого з якісними проблемами, насамперед концептуальними, то в пострадянському просторі ці явища нашаровуються ще й на економічні негаразди. Відомо, що кризи, як правило, охоплюють ті форми діяльності людей, котрі, не дивлячись на зміну характеру соціальних, економічних та інших процесів, продовжують дотримуватися старих орієнтирів, і коли, внаслідок суб'єктивних та об'єктивних причин, дається неадекватна оцінка тих процесів зі сторони сучасності. Є кризи відносно короткотривалі, вихід з яких, як свідчить історичний досвід, порівняно простий. Однак, історії відомі і такі кризи, коли явища узалежнюються від інших, більш загальних станів, здебільшого також незадовільних. Власне до цього сучасне суспільство прийшло зараз. Йдеться не тільки про кризу науки, культури, релігії в межах їх власних інтересів, а і про кризу між ними: між наукою та релігією, між фізикою, релігією та філософією тощо. Така всеохоплююча криза об'єднує зараз і Захід, і Схід, роблячи життєві проблеми об'єктом турботи не окремої країни, а більшості сучасного суспільства. Це стан сьогоднішнього – складний та багатоаспектний; вихід з нього повинен бути адекватним. Деякі конструктивні кроки для подолання цієї всеохоплюючої кризи вже робляться: окремі наукові авторитети вважають, що її ускладнення і вирішення – це прикмети часу, притаманні історії на переломі сторіч. Начебто в підтвердження цього, наука та інші види розумової діяльності обирають зараз сенсаційні форми та зміст. Вони, без сумніву, торкаються і архітектури, хоча усвідомленість її в цьому напрямку і на даний час ще слабка, що пояснюється властивим їй консерватизмом. І це недаремно викликає стурбованість, вимагає більшого реагування зі сторони архітекторів.

Принципово новий характер активізації інтелектуальних процесів наприкінці ХХ сторіччя коротко можна описати так. Наука та культура останніх десятиріч показують, що постіндустріальна цивілізація виявилася недовговічною і перебуває зараз у глибокій кризі. Визначається агностичний характер науки. Суспільство переживає глибокий духовний голод. Відбувається перехід від старої механістичної парадигми, роз'єднуючої світ, до парадигми органічної, трактуєчої світ як єдине ціле. Людина не хоче жити в хаосі, цього вона може уникнути, керуючись вченням про єдність світу. Нова парадигма базується на екології, а ця остання, внаслідок надто вузької орієнтації на вирішення здебільшого локальних проблем, все частіше звертається до ноосферних концепцій, вивчаючих глобальні проблеми Всесвіту. Руйнується старий дуалізм між духом та матерією. Нова фізика пояснює світ близькими до містики методами; відбувається примирення науки та релігії. Губиться різниця між далеким та близьким, визначається існування світу поза часом та простором (досліди метафоричної голографії). Примітивізми, архаїзми як основи древніх цивілізацій стають джерелами нових натхень та відкриттів у мистецтві. Замість знання настає мудрість [1].

Про девальвацію в архітектурі традиційних прийомів та принципів, засобів виразу свідчить калейдоскопна зміна її стильових напрямків, яка відбувається в прискореному темпі впродовж усього ХХ сторіччя. Архітектура другої половини ХХ сторіччя практично привела до концептуальної кризи міста, великого житлового утворення. Функціоналістські доктрини вичерпалися, а задовільних альтернативних рішень так і не знайдено. До цього слід додати безсилля в пошуках нових концепцій простору та образу в архітектурі, зокрема, в житловому будівництві. В тих умовах теорія архітектури виявилася начебто зайвою. Поняття прекрасного, естетики зникли з лексики авторів архітектурних монографій та дисертацій. Міркування про начебто задовільний стан зарубіжної архітектури на основі публікацій в архітектурних журналах маловтішне, оскільки за визнанням самих журналів вони публікують кращі твори, які складають лише 5% від загального світового обсягу будівництва. Все решту, здебільшого, архітектурний "ширвжиток".

Таким чином, на межі двох сторіч відбувається критична концентрація факторів, створюючих вибухові передумови, які вимагають формування архітектури на інших засадах. Для цього потрібна безпрецедентна мобілізація розумових зусиль, результатом якої буде започаткування архітектури розуму – н о о а р х і т е к т у р и .

Основне в нооархітектурі – побудова концепцій на основі мислення, навколо теоретичних уявлень, а основна її мета – інтелектуалізація професійної культури через культуру наукову. Нооархітектура створить так необхідний зараз напрям, спроможний надати архітектурі нових якостей – різноманітність, людський масштаб, сприятливість для здоров'я, раціональність. Таким чином, нооархітектура стане загальносвітовою концепцією, здібною об'єднати народи гуманістичною ідеєю, не нав'язуючи при цьому творчій свідомості ні професійних рецептів, ні стильових приписів.

Це образ мислення архітектора ХХІ сторіччя.

І справа не в тому, чи з'явиться внаслідок загострення протиріч черговий рятівний -ізм, а в тому, що вирішення тих протиріч повинно орієнтуватися на принципи нооархітектури, які будуть розвиватися в часі.

В першому наближенні визначаються наступні максими нооархітектури:

1. Примат ноосферогенезу як ідеологічна основа архітектури.

Коментар. Такого розділу в теорії сучасної архітектури ще немає. Його необхідно створити. І від того, як грядуще покоління зуміє з тим впоратися, залежатиме його архітектура. Йдеться про синтетичну множину наукових знань, безпрецедентну для минулого. Множину не

механічну, а органічно об'єднуючу людину, її особистий тезаурус, естетичні уподобання, психофізичні потреби, психологію та духовність з природним та створеним середовищем. Результатом цього об'єднання стануть нова гармонія, новий синтез мистецтв, які будуватимуться не на статичній паладіанській красивості, а на естетиці іншого ієрархічного рівня, інших знакових та матеріальних носіїв. Здійсниться ідея В.Вернадського та Р.Штайнера.

Ось шанс для того, щоб архітектура визначила на основі синтезу накопичених знань та досвіду свій шлях в ХХІ сторіччя.

2. Стратегія поліформи як композиційна основа архітектури.

Коментар. Загальновизнаною істиною архітектури вважається твердження, що її домінуючою ознакою завжди була форма. Спроба в ХХ сторіччі зробити архітектуру для всіх виявилася не такою вже простою. Нові течії деперсоналізували оточення, зробили вбогими кожного, позбавили людину права на вибір. Одноманітність, техніцизм, втрата середовищних цінностей привели архітектуру ХХ сторіччя до кризи.

Ось чому ідея різноманітності стала згодом ведучою. І тут не все так просто. Архітектура – це не тільки геометрія. Людина швидко звикає до форми. Їй потрібен змістовний, духовний комфорт. Форма, таким чином, стає вторинною, первинною є духовність, гуманістичне оточення. Поліформа мусить бути розрахованою на нове бачення з врахуванням психофізичних змін, які відбулися в сприйнятті людиною площини, об'єму, перспективи, специфіки формування ілюзорного та динамічного типів бачення.

3. Персоналізація концептуальних підходів як джерело розвитку архітектурного мислення

Коментар. Практично впродовж усього радянського періоду архітектура перебувала під впливом теорій, які створювалися у верхах, мали визначене ідеологічне спрямування та функціонували законодавчо. Творча особистість для режиму була незручною та зайвою. Пошуки поліформи неможливі без надання архітекторові права на вираження власної культури через особисту творчу концепцію, підсилювану правом на свободу переконань, потребою в складності та різноманітності, змаганням з конкуренцією ідей. Отже, майбутнє архітектури пов'язане з розвитком теоретичних концепцій окремих особистостей з притаманною їм чутливістю та прагненням до новаторства.

4. Принцип узагальненої вартості як фактор економічної ефективності архітектури.

Коментар. Сучасна архітектурна практика не має ні інструментарію, ні методології, які давали б змогу адекватно оцінювати економічний ефект її результатів. Все, як правило, обмежується кошторисною оцінкою, що не забезпечує якості архітектури. Намагання знизити кошторисну вартість веде до різних форм редуціонізму, що безпосередньо стосується якісної сторони архітектури. Проблема отримує зовсім інше спрямування завдяки введенню показника узагальненої вартості, що включає, крім традиційної (кошторисної) вартості, і такі її характеристики, як вартість експлуатаційна (енергетична), вартість часова і вартість психологічна.

Гіпотетично можна передбачити, що заглиблюючись в нове століття архітектура буде концептуально звільнятися від системи, її чиновницьких обмежень, заборон та інституціонізованого диктату. Одночасно зростатиме екологічна відповідальність людини за долю цивілізації. Її основною проблемою буде знаходження нових альтернативних джерел енергії та розумне використання тих природних ресурсів, які ще залишилися. Перед архітектурою стоятимуть настільки складні проблеми, що спроби передбачити їх зараз, навіть при застосуванні найширших абстракцій, навряд чи мають перспективу, хоча на основі тих же абстракцій можна припустити, що у вирішенні майбутнього ідеї нооархітектури залишаться провідними.

Примітки:

1. Для врахування впливу соціальної свідомості на якість сприйняття доцільно ввести нове поняття – “тезаурус реципієнта”. Людський досвід складається з визначеної множини відомих реципієнту образів МО, сукупності методів аналізу якості просторових об’єктів МА, множини звичних дій, МД, які визначають діяльність людини в організованому просторі. Сукупність тих множин, що являють собою досвід, накопичений однією людиною чи суспільством людей, ми називаємо тезаурусом.

Введення поняття тезауруса дає можливість визначити чимало протиріч, пов’язаних з розвитком нових архітектурних напрямів. Ці протиріччя полягають, зокрема, в порушенні співвідношень між обсягами множин МО, МА та МД. Так, наприклад, внаслідок бурхливого розвитку містобудівництва множина образів значної кількості реципієнтів значно перенасичена, в той час, коли змін у множинах їх методів аналізу та синтезу не відбувається. В цьому одна з причин, зумовлюючих недоліки сучасної масової житлової забудови.

Враховуючи особливе значення тезауруса при сприйнятті і організації діяльності та виходячи з його структури, доцільно визначити відповідні типологічні групи реципієнтів. Знання типологій буде корисним, зокрема, для перенесення результатів, отриманих окремим індивідуумом, на чітко визначену кількість людей. На жаль, до цього часу немає достатньо чітких класифікацій типологічних груп та методик визначення приналежності реципієнта до цієї чи іншої групи.

Виходячи з нашої методики, пропонується виділити вісім типологічних груп реципієнтів. Кожна типологічна група характеризується трьохзначним двійковим числом. Перша цифра (старший розряд) показує наявність (1) або відсутність (0) розвинутого тезауруса в області елементів множини образів. Друга цифра свідчить про розвиток тезауруса реципієнта в області множини методів аналізу образів і третя цифра вказує на розвиток тезауруса в області методів дії (див. табл.).

Таблиця

№ типологічної групи	Двійковий код	Рівень розвитку МО	Рівень розвитку МА	Рівень розвитку МД
0	000	не розвинуто	не розвинуто	не розвинуто
1	001	не розвинуто	не розвинуто	розвинуто
2	010	не розвинуто	розвинуто	не розвинуто
3	011	не розвинуто	розвинуто	розвинуто
4	100	розвинуто	не розвинуто	не розвинуто
5	101	розвинуто	не розвинуто	розвинуто
6	110	розвинуто	розвинуто	не розвинуто
7	111	розвинуто	розвинуто	розвинуто

Відповідність типологічних груп реципієнтів та розвитку складових частин тезауруса стосовно аналізованого класу образів

Наведена класифікація типологічних груп може бути доповнена ступенем мотивації до даного типу діяльності. Але це доповнення характеризує не тип реципієнта, а лише його відношення до даного типу діяльності у визначений момент часу [2].

2. Спроби в другій половині ХХ сторіччя захистити від експансії будівельних технологій архітектуру як мистецтво з традиційними естетичними категоріями виявилися малорезультативними. В спробах обмежитися лише класичною естетикою наводився факт беззаперечного існування нових можливостей естетики з притаманним їй динамізмом, життєвістю та здібністю дуже оперативно реагувати на зовнішні зміни.

Особливість нової естетики і в тому, що вона стала не стільки емоцією, яка, начебто відходить на другий план, а організацією уніфікованих конструкцій. В тому, можливо, і є початок ломки старої естетики та зародження нової. Спрацьовують зовнішні, видимі, матеріальні елементи архітектури, в той час, коли невидимі розвиваються та гублять своє значення. Нова естетика, відвернувшись від філософсько-етичного наповнення в напрямку технологічного, визначається не традиційними категоріями, а дійсно вражаючим технологічним рівнем, позбавленим в першому наближенні змісту та значень. Ось чому форма, об'єми в новій архітектурі, тобто видима її сторона дуже агресивні в той час, коли невидима реальність фактично поглинається будівництвом.

Започаткована в США з метою компенсувати відсутність глибоких історичних традицій та інтелектуальної культури, висока технологія практично розповсюджується на всі континенти, забезпечуючи високу якість, ефектний вигляд, спроможний задовільнити широкого споживача, не спокушеного високим мистецтвом. Відбувається тотальне зміщення акцентів з естетики як філософської категорії, на естетику в спрощеному вигляді. Естетичними стають площини без будь-яких фізичних ефектів, чистота граней та пластика кривих ліній. Особлива увага звертається на якість поєднань – переходу одного матеріалу до другого. За іншими принципами застосовується архітектурна деталь. Це не аплікація, а продовження тієї ж високої технології. З однієї сторони архітектура звільняється від краси, традиційного оздоблення, з іншої – вона робить досить вдалі спроби для примирення мистецтва.

Визначається нова естетика простору – відкритого, плавучого, як протиставлення простору замкнутому, ізолюваному, статичному. Ілюзорна невпорядкованість практично створює нову гармонію, нові умови для нестандартного розгортання функції. Начебто спонтанне введення діагоналі, криволінійних абрисів, хорд а також гострого кута сприяє творінню контрастів, напружень як реакції на надто інертний прямий кут. Створюється враження візуальної агресивності. В будинок, оснований на прямокутній просторовій сітці, по вертикалі і по горизонталі інтегруються геометрично контрастні об'єми (зрізаний конус, зрізаний циліндр, сфера, півсфера, еліпсоїд тощо).

Максимальне поєднання внутрішнього простору з природним оточенням. Розкриття та освоєння внутрішнього простору по вертикалі з допомогою винахідливих скляних підйомників (архітектура спектаклю).

Природньо, нова естетика лише формується, як усяке нове та складне соціальне явище, викликає як позитивні, так і негативні оцінки.

“Земля і небо, – вважає мексиканський поет Октавіо Пас, – котрих філософія позбавила богів, поступово заселяються жахливими технічними конструкціями. Тільки ось творіння ці нічого не виражають і в дійсності позбавлені будь-якої здібності говорити. В основу романських соборів, буддистських ступ, месоамериканських пірамід закладена ідея часу, і в

їх формі втілена уява про світ: архітектура була своєрідним двійником космосу. Бароковий палац – монолог кривої лінії, яка розривається і знову поновлюється, монолог насолоди та смерті, згадування, яке обертається забуттям; індуський храм – кам'яні еротичні зарості, поєднання елементів, діалог чоловічих та жіночих начал... А про що говорять наші ангари, залізничні вокзали, заводи та будинки офісів? Вони не можуть говорити: це функції, а не значення. Це центри енергії, пам'ятники волі, знаки, випромінюючі могутність, але ніколи – смисл. Старовинні творіння відображали уяву про дійсність – як реальну, так і уявну. Сучасні творіння технології та техніки відзеркалюють гвалт над дійсністю. Для техніки світ не є ні чуттєвим образом ідеї, ні космічною моделлю: він перепона, яку ми повинні подолати та видозмінити. Світ як образ перестає існувати візуально. На його місці створюються технічні істини, недовговічні, не дивлячись на свою міцність, адже вони приречені бути запереченими новими істинами” [3].

Ці слова можна трактувати як фаталізм та безвихідь, які склалися в сучасній архітектурі, але їх можна сприймати і як заклик до мобілізації людських зусиль на подолання дисонансів продукту сучасної цивілізації.

Створення нової моделі архітектурної творчості і є метою нооархітектури. Можливо, що йтиме воно через примирення антагонізмів і дійсних, і вигаданих.

3. Наслідком падіння культурної функції архітектури, яке супроводжує цю колісь дуже престижну творчу форму людської діяльності впродовж практично всієї другої половини ХХ сторіччя, стала одночасна втрата нею своєї аудиторії прихильників. Професія архітектора перестала бути шанованою, викликаючою захоплення, оскільки світ архітектури загубив свою яскравість та привабливість. Зменшилися сфери впливу архітектури. Якщо в минулому збудований храм ставав культурною подією, значення якої виходило за межі міста, країни, могло бути здобутком світової цивілізації, то телер це подія вулиці, в кращому випадку сільського району чи міста. Серед причин, котрі привели до цього стану – масове, уніфіковане будівництво, спроможне розчинити своєю безособовістю будь-який архітектурний об'єкт. Усереднюються смаки суспільства споживання, орієнтованого на архітектурні сурогати, безглузде накопичення кічу, нехтуючого катастрофічними наслідками своїх прагнень. Безпрецедентне за своїми масштабами житлове будівництво сприяє зростанню впливу архітектурно-будівельної діяльності на життя людини, на її оточення настільки, що ця діяльність з блага перетворюється в загрозу для здоров'я як окремого індивідуума, так і всього суспільства.

Ці протиріччя давно вже набрали планетарних вимірів: трагічні наслідки її посилюються власне повзучою уніформованою забудовою, яка займає все більші простори родючих земель, деформуючою природні ландшафти.

Дивним залишається те, що люди, котрі повинні були б з цієї причини бити на сполох, – а це стосується в першу чергу архітекторів, – цього не роблять. Вони залишаються байдужими, не дивлячись на те, що експансія контрархітектури [4] стала явищем загальним, а екологія виявила, що більшість наших міст просто небезпечна для життя людини.

У цих умовах вчення В.І.Вернадського (1863-1945) про ноосферу відкриває принципово нові можливості для розвитку пізнання, надання архітектурній діяльності не декларованого, а дійсного гуманістичного наповнення.

Аналіз та синтез людських утворень, – за теорією В.І.Вернадського, – вимагає використання системного підходу, звернення до глобальних систем. Це дозволить зрозуміти, що сучасне місто змінює гірсько-геологічні параметри значних територій, впливає на характеристики повітряного та водяного басейну. В цей же час розвиток суспільного виробництва стимулює подальший розвиток міського середовища, сприяє трансформації системи суспіль-

них відносин, безпосередньо впливає на сферу суспільного виробництва. Наявність подібного зворотного зв'язку носить нелінійний характер, визначаючи динаміку міста. Найбільші міста, особливо в періоди свого розквіту завжди впливають на соціокультурне середовище різних країн, чи навіть континентів. У цьому глобальний характер впливу містобудівництва на сферу розуму. Тільки розум спроможний реалізувати управління міським середовищем, зробити його більш оптимальним для розвитку виробничих сил і виробничих відносин, запобігати можливе відмирання середовища.

Під впливом наукової думки та людської праці біосфера переходить в новий стан – ноосферу. Відповідно праці [5], ноосфера – це єдина система Людство-виробництво-природа, що розвивається на основі нових соціальних законів в інтересах сучасного та майбутнього суспільства. Поняття ноосфери визначає безпосередньо нові напрямки теорії і практики архітектури та містобудівництва: синтез організованого простору як прояв єдності діяльності людства в цьому просторі; прогнозування діяльності людини в організованому просторі, тенденцій зміни її тезауруса.

Вирішення цілого ряду наукових проблем архітектури пов'язане зі створенням глобальної системи взаємодії людини з довкіллям. Поняття довкілля при ньому включає колективну свідомість людей, сферу діяльності і природу в їх узагальненому розумінні.

Згідно з третім законом В.І.Вернадського "Перетворення біосфери в ноосферу відбуватиметься на основі становлення автотрофності людства" і архітектурне проектування повинно максимально забезпечувати повний набір функціональних навантажень при організації простору та забезпеченні його комфортності [6].

Антропософ Рудольф Штайнер (1861-1926) в своїх поглядах на природу не обмежується лише зверненням до природничих наук, але і до проблем духовності, виходячи з того, що архітектура як середовище впливає на наші вчинки та поведінку. Важливою при цьому є свідомість про існування духовного виміру архітектури, що особливо важливо тепер, коли людина щораз більше змінює своє середовище. Ставиться питання про можливість створювати форми та кольори настільки згармонізовані з природою, щоб відповідали людині і не просто добрій функції, але були й місцем для розвитку культури. Будівля вписується в визначене середовище з врахуванням кліматичних умов, геологічних характеристик та інших факторів, пов'язаних з оточенням, узалежнюючих обмінні процеси з будинком, ступінь його інтегрування в природу та довколишній світ.

Звільнена від формалізму, враховуючи специфічні якості місця та часу, архітектура відкріє нову виразність, нову формальну мову.

Теоретичні пошуки Р.Штайнера в цьому напрямку відображають, таким чином, глобальне бачення людини, її еволюцію [7].

4. Зміст таких понять, як бачення площини, об'єму та перспективи внаслідок збагачення тезаурусу та накопичення людського досвіду зазнає значних змін. Так, наприклад, площинне бачення відображає сприйняття як площинних, так і об'ємних рішень. З точки зору інформаційних процесів об'єкт в архітектурі сприймається площинним тоді, коли для повної його оцінки можна обмежитися одним критерієм сприйняття. Можна стверджувати, що площинним є таке бачення, внаслідок якого реципієнт не змінює точку сприйняття, вважаючи, що це ніякої нової інформації не принесе. Власне до такого типу бачення відноситься житлова забудова 60-80-их років.

Визначення бачення об'єму більш складне. Слід зазначити, що об'ємним можна бачити не тільки реально існуючий об'єкт, але і площинне зображення. Об'ємне бачення характеризується тим, що сприйняття з однієї точки не може дати відчуття повної інформації про об'єкт,

і у людини виникає бажання змінити цю точку, щоб детальніше дослідити об'єкт сприйняття. Допускається, що реципієнт має можливість "здогадатися" про більш повний вигляд об'єкта. В цьому випадку проглядаються два аспекти: інформаційний, відображаючий нашу потребу в інформації, і психологічний, викликаючий цю потребу. Так, при сприйнятті полотен Леонардо да Вінчі зміна точки бачення не спричиняється до появи нових деталей – відсутній інформаційний аспект об'ємності. Але, хоча ми і розуміємо, що від зміни точки сприйняття нових деталей не побачимо, все ж виникає бажання змінити ракурси, з яких розглядається картина (присутній психологічний аспект об'ємності). З цього випливає, що бачення перспективи спостерігається тоді, коли необхідно змінити точку сприйняття за інформаційними і психологічними мотивами або тільки за психологічними.

В окремих випадках, коли, виходячи із зазначених вище мотивів, об'ємні фрагменти забудови можуть сприйматися як площинні тоді, коли в інших поєднаннях площинні фрагменти можуть викликати враження об'ємності.

До цього часу йшлося фактично про традиційну геометричну перспективу, придатну для зображення окремого об'єкта, чи невеликих архітектурних ансамблів, але зовсім нездатну адекватно відобразити сприйняття сучасною людиною мікрорайону, а тим більше міста, де геометрична перспектива повинна перейти в перспективу об'ємів. Побудова перспективи об'ємів з точки зору сучасного реципієнта тісно пов'язана з кількістю та рівнем оригінальності у відповідності з переміщенням його усередині організованого простору. Формально тут можна говорити про перспективу другого порядку. Розвиваючи ідею перспектив різного рівня, можна робити подальші узагальнення, зокрема про можливість побудови перспектив ще вищого рівня. Так, якщо в перспективу залучити узагальнюючі символи (своєрідні реперні точки), тоді можна одержати перспективу символів забудови.

Існує ряд архітектурних об'єктів, які можуть сприйматися по-різному в залежності від психофізіологічного стану оперативного тезауруса реципієнта. Зміна характеру сприйняття неминуче, як правило, викликає зміну класу асоціацій, виникаючих в процесі сприйняття. Таке бачення пропонуємо назвати динамічним, класичним прикладом якого є новий тип, що виник завдяки застосуванню в якості стінового матеріалу легких навісних панелей, оздоблених дзеркальним склом. У цьому випадку візуальне трактування архітектури полягає в спробі "розчинити", "дематеріалізувати" її на тлі неба, створити світові ефекти, які безперервно змінюються за рахунок змін в навколишньому середовищі, калейдоскопі кольорової гами хмар, неба, ландшафту тощо (ілюзорне бачення).

Ми намагалися показати, що використання лише геометричних мірок, які переносяться з основного контуру – навколишнє середовище – діяльність людини – змінене середовище на естетичну оцінку призводить до недопустимих спрощень, оскільки при цьому втрачається глибокий зміст та значення, вкладені в архітектурні твори. Переконливий приклад подібного спрощення – поняття ритму, яке дається в учбових посібниках для архітекторів. Це, як правило, ритм статичний, де час замінений геометричною протяжністю, закономірна послідовність в часі – закономірною послідовністю в просторі. Подібні ритми (метричні ряди з різними інтервалами та почерговістю тощо) створюють різні геометричні з'єднання. Їх врахування з точки зору сприйняття звичайно, необхідне. Однак цього недостатньо, оскільки ритми вимагають повного розкриття кодових систем, а також системи асоціацій, що породжуються кодовою системою на основі індивідуальних методів декодувань реципієнтом інформаційних повідомлень (елементи множини тезауруса) [8].

Отже, аналіз еволюції бачення відкриває перспективні шляхи для подальших пошуків в галузі естетики архітектури.

5. Концепція вартості відіграє провідну роль в економіці. З метою універсалізації поняття вартості, можливість застосування його до будь-яких форм діяльності чи продукції визнана недостатньою оцінка лише їх фінансової сторони. Діяльність людини мотивується низкою ще інших показників, зокрема таких, як енергія, час тощо. В кінцевому визначенні було введено поняття узагальненої вартості (А.Моль), враховуючої, крім зазначених вище складових, вартість психологічну. Поняття узагальненої вартості в архітектурі та містобудівництві включає, таким чином, традиційну (кошторисну) вартість, вартість енергетичну, вартість часову, вартість психологічну.

Їх дієвість легко прослідкувати на такому прикладі. Один з двох житлових будинків однакової кошторисної вартості розташований поблизу місця праці його мешканців, другий – на відстані кількох кілометрів. В останньому випадку доїзд до місця праці вимагає використання транспортних засобів, затрат енергії та часу, пов'язаний з психологічними факторами тощо.

Архітектурна практика може подати чимало прикладів, які свідчать про те, що повна оцінка архітектурних об'єктів та одночасно їх якості можуть здійснюватися лише при умові врахування всіх показників узагальненої вартості. Що стосується цифрових оцінок, то навіть там, де вони ще не визначилися, наприклад, в психології, саме введення їх в шкалу цінностей дозволяє так чи інакше акцентувати увагу на наявності психологічних надбань чи витрат.

На тлі показників узагальненої вартості кошторисна вартість є здебільшого не тільки не повною характеристикою, але і дезорієнтуючою.

1. Александр Гинес. Вавилонская башня. – М., "Иностран. лит-ра", № 9, 1996, с. 220-238;
2. Середюк И.И., Курт-Умеров В.О. Городская среда и оптимизация деятельности человека. – Львов: Вища школа. Изд-во при Львов. Ун-те, 1987, с. 93-108;
3. Октавио ПАС. Эссе разных лет – М., "Иностран. лит-ра", № 1, 1991, с. 225-226;
4. Ігор Середюк. Галичина: розвиток теоретичного мислення в архітектурі пострадянського часу (аналіз природи кризових явищ). – Львів, Львівська політехніка, 1996, с. 189-196;
5. Казначеев В.П. Учение о биосфере (Этюды о научном творчестве В.И.Вернадского). – М., Знание, 1985, с. 3-14;
6. Там само;
7. Rudolf Steiner. Vers un nouveau style en architecture. – Paris, "Triades", 1987, p. 9-20;
8. Середюк И.И., Курт-Умеров В.О. Городская среда и оптимизация деятельности человека. – Львов: Вища школа. Изд-во при Львов. Ун-те, 1987, с. 93-108.